

3. Jahoda M. Work, employment, and unemployment: values, theories, and approaches in social research / M. Jahoda // American Psychologist. – 1981. – Vol. 36, № 2. – P. 184-191.

References translated and transliterated

1. Gluhanjuk N.S. Psihologija bezroboticy: vvedenie v problemu [Unemployment Psychology: an introduction to the problem] / N.S. Gluhanjuk, A.I. Kolobkova, A.A. Pechjorkina. – 2-e izd., dop. – M.: Mosk. psihol.-soc. in-t, 2003. – 84 s.
2. Nasledov A.D. Matematicheskie metody psihologicheskogo issledovaniya: analiz i interpretacija dannyh [Mathematical methods of psychological research: analysis and interpretation of data] / A.D. Nasledov. – SPb.: Rech', 2004. – 392 s.
3. Jahoda M. Work, employment, and unemployment: values, theories, and approaches in social research / M. Jahoda // American Psychologist. – 1981. – Vol. 36, № 2. – P. 184-191.

Rudiuk O.V. The experience of studying of cognitive-notional determinants of crisis experiencing by the unemployed.

The article deals with the experience of empirical elaboration of the issue of overcoming of professional exclusion crisis of the unemployed. It was demonstrated that in the most of the given issue studies of the attempts of conceptualization of unemployment crisis overcoming issue through the prism of cognitive-notional activity patterns of the unemployed analyses, their active subjective position in relation to the situation of professional exclusion are absent. On this basis it is defined that concept “experiencing” which is able to reach the whole area of phenomenological representation of this phenomenon, to fix empirically individual forms of personal transformation of employment crisis relations of the unemployed and has an operational potential in studying of the actual issue. In the frame of studying features of cognitive-notional determination of crisis experiencing by unemployed its empirical correlates were studied, namely cognitive evaluation of individual situation of professional exclusion of the unemployed and its cognitive-notional constructs. Studying of cognitive assessment of the unemployed allowed to detect their most frustrated psychological, namely “uncertainty about future”, “the feeling of dependence on external circumstances” and such social-psychological as “impossibility to use profession”, “complicated financial state” of life spheres in the situation of professional exclusion. The system of cognitive-notional constructs of the unemployed was explicated and it was determined such content nature of crisis experiencing as “social evaluation”, “professional identification”, “diffidence which is dependence on the other”, “the lack of prospects which causes experiencing inferiority”.

Keywords: professional exclusion, unemployment, crisis, experiencing, cognitive assessment, cognitive-notional constructs.

УДК 155.2+302+158.4

ТЕСТ-ОПИТУВАЛЬНИК СХИЛЬНОСТІ ДО АВАНТЮРНОСТІ (АВАНТ-1): РЕЗУЛЬТАТИ АПРОБАЦІЇ

О.П. Саннікова

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри загальної та диференціальної психології

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
osanniland@gmail.com

О.І. Санніков

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,

доцент кафедри теорій і методики практичної психології

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
asannikov2010@gmail.com

Н.І. Меленчук

аспірант кафедри загальної та диференціальної психології

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
mrs.melenchuk@mail.ru

Саннікова О.П., Санніков О.І., Меленчук Н.І. Тест-опитувальник схильності до авантюристичності (АВАНТ-1): результати апробації. У статті розглядаються поняття «авантюра», «схильність до авантюристичної поведінки (авантюристичність)», презентовано результати розробки та апробації оригінальної україномовної версії авторського «Тест-опитувальника схильності до авантюристичності (АВАНТ-1)». Методика спрямована на вивчення компонентів авантюристичності, що належать до формально-динамічного та якісного рівня її континуально-ієрархічної структури. Тест-опитувальник діагностує: настановний, емоційний, когнітивний, конативний (поведінковий) компоненти схильності до авантюристичності; риси особистості, що аранжують авантюристичність; чутливість до авантюристичних дій; загальний показник схильності до авантюристичності. Здійснено апробацію оригінального психодіагностичного інструменту за усіма вимогами психометрії, підтверджено його теоретичний конструкт, доведена надійність і валідність.

Ключові слова: континуально-ієрархічний підхід, схильність до авантюристичної поведінки, авантюристичність, компоненти авантюристичності, апробація, надійність, валідність.

Саннікова О.П., Санніков А.И., Меленчук Н.И. Тест-опросник склонности к авантюристичности (АВАНТ-1): результаты апробации. В статье рассматриваются понятия «авантюра», «склонность к авантюристичному поведению (авантюристичности)», презентованы результаты разработки и апробации оригинальной украиноязычной версии авторской

методики, направленої на изучение компонентов авантюристичности, принадлежащие к формально-динамическому и качественному уровню ее континуально-иерархической структуры. Тест-опросник диагностирует: установочный, эмоциональный, когнитивный, конативный (поведенческий) компоненты склонности к авантюристичности; некоторые черты личности, аранжирующие авантюристичность; чувствительность к авантюристичным действиям и общий показатель склонности к авантюристичности. Осуществлена апробация оригинального психодиагностического инструмента в соответствии с требованиями психометрии, подтвержден его теоретический конструкт, доказана надежность и валидность.

Ключевые слова: континуально-иерархический подход, склонность к авантюристичному поведению, авантюристичность, компоненты авантюристичности, апробация, надежность, валидность.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення авантюристичності (схильності особистості до авантюристичної поведінки) спричинена не тільки науковими інтересами, що пов'язані з дефіцитом спеціальних досліджень, спрямованих на структурний аналіз даного феномену, на вивчення покомпонентного складу його показників, індивідуально-психологічних проявів тощо, а й соціальними перетвореннями сьогодення, котрі вимагають від особистості сміливого, а інколи й скорого прийняття рішень в умовах активних трансформаційних процесів, що відбуваються в суспільстві. Не менш важлива розробка психодіагностичного інструментарію, спрямованого на вивчення характеристик авантюристичності, що спричинено відсутністю адекватних методик, котрі можна використовувати не тільки в наукових, а й в практичних цілях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історичні часи авантюризм розглядався по-різному. У його визначенні важливу роль відігравало уявлення спільноти про норму та форми її порушення. Саме тому, більшість людей використовують поняття «авантюризм» у повсякденному житті, визначаючи його як аморальну поведінку, шахрайство, інтриганство, аферизм. Проте, обмеження цього явища тільки рамками антиповедінки приводить до одностороннього підходу. Необхідно розкрити і позитивні сторони авантюризму. Насамперед, авантюрист – це «шукач, котрий визнав у собі прагу пристрасного відкриття невідомого». Авантюристичні вчинки дають можливість замінити буденність існування чимось новим, допомагають позбутися одноманітності життя і досягти чогось більшого. У справжнього авантюриста віра в себе невіддільна від віри в прихильність фортуни, а відчуття своєї неординарності від відчуття своєї обираності [3, с. 113].

Авантюристичність, розглядається не лише як негативне явище відносно оточення, а і як ресурс творчого прийняття рішень особистістю, котра може сприяти або запобігати адаптаційним процесам у життєдіяльності людини.

У масовій свідомості поняття авантюризм і аферизм не розділяються. Однак ці поняття не слід ототожнювати, оскільки вони мають різне семантичне значення. Так, афера (від французького *affaire* – справа) – це обман, шахрайство, а **авантюра** – це надія на удачу, що не підкріплена ретельним аналізом ситуації [3, с. 115].

Саме така ситуація створює принагідні (кращі) умови для авантюристичної поведінки. Зрозуміло, що кожна людина у своєму житті стикається з такою ситуацією і виявляє авантюристичну поведінку і, навіть, досить успішно для себе. Якщо особа часто використовує подібний стиль поведінки, особливо, коли цьому сприяють певні риси особистості (предиктори), то можна говорити про наявність у такої особи схильності до авантюристичної поведінки, тобто до авантюристичності. Слід розрізняти поняття, що споріднені з поняттям «авантюризм». Спираючись на літературні джерела, ми вважаємо, що:

- *суб'єктивно авантюристична ситуація* – це суб'єктивна інтерпретація зовнішніх та внутрішніх умов, яка спонукає особистість до вибіркової активності, спрямованої на авантюристичні дії;
- *авантюристичні дії* – це дії, котрі спрямовані на вирішення конкретного (простого стосовно мети) завдання в умовах суб'єктивно авантюристичної ситуації;
- *авантюристична поведінка* – це цілеспрямована соціальна поведінка, що дозволяє суб'єкту певними способами, котрі відповідають особливостям особистості та ситуації, реалізовувати свої авантюристичні наміри;
- *стилі авантюристичної поведінки* – більш-менш універсальні реакції на авантюристичну ситуацію з метою оптимальної взаємодії переживань, мислення, когніцій задля перетворення їх у відповідність з авантюристичними намірами;
- *авантюристичний ресурс особистості* – це можливості людини, використання яких забезпечує виконання програми та засобів (стратегій) для вирішення авантюристичних намірів (мети);
- *авантюристична особистість* – це така особистість, котра наділена не лише розвинутою

авантюристично, а й тими рисами особистості, що супроводжують прояви авантюристичності, спонукають до авантюристичних дій, тобто, виступають у якості її внутрішніх чинників і детермінант.

При всій різниці розуміння та відсутності єдиної теоретичної позиції щодо досліджуваного феномену, ми розглядаємо **авантюристичність** (схильність до авантюристичної поведінки) як стійку властивість особистості, психологічна сутність якої виявляється у *надії на легкий і швидкий успіх, удачу* при наявності кінцевої *мети*, яка є принадливою для особистості, *без ретельного аналізу реальних зовнішніх обставин, власних можливостей (ресурсів), шляхів вирішення проблеми тощо*, при досягненні цієї мети.

Основним критерієм наявності авантюристичності є **невідповідність (інконгруентність)** суб'єктивного бачення ситуації, що існує в уяві особистості, об'єктивній реальності, зокрема:

- невідповідність намірів реальному результату;
- невідповідність досягнень (мети), котрі очікуються суб'єктивно реальним досягненням;
- невідповідність уявних умов і обставин, котрі суб'єктивно оцінюються як такі, що сприяють легкому успіху, реальним умовам;
- невідповідність уявних (суб'єктивно оцінюваних) можливостей, здібностей, сил (ресурсів) реальним (об'єктивно існуючим) можливостям тощо.

При цьому, авантюристичність характеризується: 1) спрямованістю на досягнення легкого і швидкого успіху, позитивною настановою на подібні дії, орієнтацією на удачу; 2) позитивним настроєм, радісним очікуванням легкого успіху, передчуттям позитивного результату тощо; 3) певним способом мислення: легковажністю, поверхневою логікою, слабким урахуванням змін, відсутністю аналізу конкретної ситуації, обставин; 4) певними діями, поведінкою, вільною від будь-яких обмежень, вимог, умовностей тощо [1].

Аналіз літератури показав необхідність експлікації та опису компонентно-структурної моделі схильності до авантюристичної поведінки (авантюристичності), що передбачає розробку й обґрунтування багаторівневої, багатокомпонентної структури з урахуванням таких основних характеристик цієї властивості особистості: стійкість, системність, інтегральність [6]. В якості теоретико-методологічної основи для вирішення цієї задачі нами обраний континуально-ієрархічний підхід до дослідження структури особистості О.П. Саннікової [6; 7].

У контексті даного підходу особистість розглядається як макросистема, що складається з різнорівневих підсистем, котрі мають специфічні характеристики. Як рівні виділяються: 1) формально-динамічний; 2) змістовно-особистісний; 3) соціально-імперативний. З позицій даного підходу можна припустити, що на кожному з рівнів авантюристичність презентована відповідними компонентами, котрі характеризуються своїм специфічним змістом. При цьому компоненти різних рівнів схильності до авантюристичної поведінки (авантюристичності) можуть своєрідно взаємодіяти між собою, доповнювати одне одного і утворювати цілісну інтегральну властивість, що не зводиться до суми її складових [5; 7].

Спираючись на вищезазначене, спробуємо надати структуру схильності до авантюристичності:

- *на соціально-імперативному рівні* схильність до авантюристичної поведінки (авантюристичності) відображає систему знань про вимоги даної культури, релігії, професії, соціального середовища стосовно можливих способів авантюристичної поведінки. На цьому рівні також виділяється і такий компонент схильності до авантюристичної поведінки (авантюристичності) як особистісні норми авантюристичної поведінки, якими користується особистість в ситуаціях ризику. Функцією даного рівня є нормативна регуляція проявів авантюристичної поведінки (авантюристичності);
- *на рівні індивідуального досвіду* (проміжна зона між змістовно-особистісним та соціально-імперативним рівнями) авантюристичність презентована досвідом авантюристичної поведінки. На цьому рівні в якості компонентів схильності до авантюристичної поведінки (авантюристичності) виділяються самооцінка власної авантюристичної поведінки, знання особистості про свої можливості в проявах авантюристичної поведінки, ставлення до себе як до авантюристичної особистості. Функцією цього рівня схильності до авантюристичної поведінки (авантюристичності) виступає регулювання обсягу взаємодії особистості із соціумом;
- *на змістовно-особистісному рівні* – схильність до авантюристичної поведінки (авантюристичність) виявляється в характеристиках, що пов'язані із спрямованістю особистості, її потребо-мотиваційною сферою, цінностями. До змістовних характеристик схильності до авантюристичної поведінки

(авантюристичності) можна віднести силу і стійкість мотивації виявляти авантюристичну поведінку; здатність до свідомої та вольової регуляції авантюристичної поведінки; особистісну готовність до авантюристичної поведінки, а також стійкі переваги особистості у використанні певних форм авантюристичної поведінки, її стратегій в типових соціальних ситуаціях;

- *на якісному рівні* (проміжна зона між формально-динамічним та змістовно-особистісним рівнями) схильність до авантюристичної поведінки (авантюристичність) містить характеристики, котрі відображають психологічну сутність цього феномена;

- *на формально-динамічному рівні* – схильність до авантюристичної поведінки (авантюристичність) проявляє себе в динамічних характеристиках, що відображають особливості виникнення проявів авантюристичної поведінки та форму їх реалізації в ризикованих ситуаціях.

Отже, авантюристичність розглядається як стійка *системна інтегральна* властивість особистості, полікомпонентна за своєю структурою, котра включає формально-динамічні, якісні, змістовно-особистісні, соціально-імперативні характеристики. Запропоновані вище характеристики схильності до авантюристичної поведінки (авантюристичності) потребують більш детального розгляду та вивчення. На даному етапі дослідження переважно розглядаються формально-динамічні та якісні характеристики схильності до авантюристичності. Обрання для розгляду саме цих характеристик пояснюється тим, що по-перше, вони належать до характеристик темпераментного рівня індивідуальності (за В.Д. Небиліциним та Б.М. Тепловим), тобто саме на їх основі формуються змістовні характеристики схильності до авантюристичної поведінки (авантюристичності); по-друге, як вже було зазначено, формально-динамічні та якісні характеристики містять в собі психологічну сутність будь-якого феномена, у тому числі й авантюристичності.

Знайомство із психодіагностичним інструментарієм показало, що авантюристичність як цілісна і багатокомпонентна властивість особистості спеціально не вивчалася, але її окремі характеристики діагностуються опосередковано методиками, котрі мають зовсім інші цілі діагностики.

Саме тому, перед нами постала задача розробити валідну і надійну методику, теоретичний конструкт якої співпадав би з нашими уявленнями про структуру авантюристичності. Таким чином, метою даного повідомлення є презентація україномовного авторського «Тест-опитувальника схильності до авантюристичності» (АВАНТ-1).

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів.

Переклад методики українською мовою потребував самостійного дослідження, її адаптації з подальшою повною апробацією україномовної методики. Попередньо методика була розроблена російською мовою, що спричинено специфічністю регіону м. Одеси і конкретною вибіркою обстежуваних [1]. Даний тест-опитувальник розроблявся нами за усіма правилами психометрії [2], ця версія методики показала високу ступінь надійності і валідності.

Нижче ми наводимо деякі компоненти авантюристичності якісного та змістовно-особистісного рівнів, структура яких створена на основі аналізу літератури, досвіду професійних психологів та аналізу творів досліджуваних на задану тему [5; 6; 9]. Слід зазначити, що даний перелік не охоплює всі характеристики авантюристичності зазначених рівнів, проте ми експлікували лише ті, що є більш характерними для авантюристичності. Отже, цей тест вимірює такі компоненти авантюристичності: настановний компонент (AvUst) [8] виявляє відношення до авантюристичних дій (позитивне – прийняття, або негативне – неприйняття); думки, що керують реакціями особистості і виступають передумовою авантюристичної поведінки (або блокують їх). «Наставний компонент відображує позицію особистості, що не підлягає безпосередньому спостереженню, проте виказує на її вибір, переваги і напрямок у якому вона буде себе презентувати. Таким чином, настановний компонент визначає вірогідність появи певної поведінки в певній ситуації» [8, с. 45]. У нашому випадку – вірогідність появи (або уникнення) авантюристичної поведінки в суб'єктивній ситуації. До параметрів якісних характеристик авантюристичності можна віднести: емоційний компонент – палітра афективних реакцій, що виявляються у авантюристичності; – когнітивний компонент – різновиди суджень, міркувань стосовно авантюристичності; конативний компонент – наявність дій, авантюристичної поведінки. Крім того, опитувальник спрямований також на діагностику «джерел» авантюристичності, тобто, рис особистості, що аранжують (супроводжують) і провокують авантюристичну поведінку (AvAr) та чутливості до авантюристичних дій (AvPo), що пропонуються з боку інших людей (психологічне реагування на авантюристичні пропозиції), чутливість до авантюристичних ситуацій.

Апробація україномовної версії авторського «Тест-опитувальника схильності до авантюристів» (АВАНТ-1) здійснювалася у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка. Вибірку стандартизації склали студенти різних факультетів 2-4-х курсів у віці від 20 до 25 років. Вибірку стандартизації склали 205 осіб.

Математико-статистичну обробку даних (кореляційний, факторний аналіз) здійснено за допомогою комп'ютерної програми SPSS 13.0 for Windows. Факторний аналіз проводився на основі даних, одержаних в результаті емпіричного дослідження якісної структури схильності до авантюристів, що діагностується за допомогою набору індикаторів (питання-відповідь). Мета даної процедури, по-перше, полягала в тому, щоб знайти декілька фундаментальних факторів, котрі пояснювали б велику частину дисперсії в групі оцінок з різних питань, застосованих в нашому дослідженні (всього 72). По-друге, необхідно перевірити сформульовану нами гіпотезу щодо структури схильності до авантюристів і відповідно до теоретичного конструкту методики. Результати факторного аналізу, в основному, підтверджують наявність шести показників авантюристів. Питання, як передбачалося, згрупувалися в шість факторів, в яких найбільш високі факторні ваги одержали індикатори, що характеризують шість виділених нами раніше шкал-компонентів: настановний; емоційний; когнітивний; дієвий; показник рис особистості, що аранжують авантюристів; чутливість до авантюристів дій. У той же час одержаний розподіл питань по факторах дозволив скоординувати ключі до тест-опитувальника.

З метою перевірки остаточного варіанту методики на надійність і валідність ми використали традиційні в психодіагностиці метод розщеплювання (розподіл тесту навпіл), повторного і паралельного тесту [2]. У якості паралельного тесту для перевірки «Тест-опитувальника схильності до авантюристів» (АВАНТ-1), використовувалася відома стандартизована методика визначення типу особистості та імовірнісних розладів даного типу Дж. Олдхема, Л. Морріса (показник «авантюристичний тип») та спеціально розроблена процедура «Самооцінка компонентів авантюристів», котра являє собою модифіковану методику «Розміщення себе на шкалах» Т. Дембо і С. Рубінштейн). Таким чином, для перевірки надійності і валідності створеної методики ми перевіряли: а) надійність частин тесту (перевірка міри внутрішньої узгодженості змісту тесту); б) тест-ретестову надійність (перевірка стійкості результатів тесту в часі); в) надійність паралельних форм (перевірка узгодженості відповідей обстежених на різні завдання) [2; 4]. Результати такої перевірки надані у табл. 1.

Таблиця 1

Значення коефіцієнтів кореляції, одержаних при перевірці на надійність і валідність оригінальної методики

Шкали тесту	Способи перевірки на надійність і валідність тест-опитувальника			
	Метод ділення навпіл (n=280)	Тест-ретест-надійність (x I – xII) (n=200)	Надійність паралельних форм (n=267)	
			«Авантюристичний тип» Дж. Олдхем, Л. Морріс	«Самооцінка компонентів авантюристів»
AvUst	432**	345**	455**	445**
AvEk	546**	435**	502**	421**
AvKk	623**	334**	405**	399**
AvKo	554**	398**	522**	325**
AvAr	563**	399**	354**	501**
AvPo	657**	457**	500**	409**
AvOb	470**	590	494**	532**

Примітка: 1) Позначення xI – xII указує на значення кореляції між результатами першого і повторного тестування; 2) нулі і коми опущені; 3) ** – $p < 0,01$; 4) скорочення: EkA – емоційний компонент; KkA – когнітивний компонент; KoA – конативний компонент; ArA – риси особистості, що аранжують (супроводжують авантюристів); PoA – чутливість до авантюристів дій.

Аналіз таблиць дозволяє зробити загальний висновок про те, що більшість однойменних показників пов'язані між собою на високому рівні. Загалом можна констатувати, що дана оригінальна методика є валідною і має достатній рівень надійності.

Висновки:

1. На основі теоретико-методологічного аналізу психологічних джерел надано розуміння понять, котрі презентують семантичний простір паттерну «авантюризм», а саме: «суб'єктивно авантюрна ситуація», «авантюрні дії», «авантюрна поведінка», «стилі авантюрної поведінки», «авантюрний ресурс особистості», «авантюрна особистість», «авантюрність».

2. Уточнено сутність феномену «схильність до авантюрних дій» (схильність до авантюрності), досліджено його структуру, експліковано та описано компонентний склад показників авантюрності як багаторівневої риси особистості.

3. Основним критерієм наявності авантюрності визначено інконгруентність як невідповідність суб'єктивного бачення ситуації, що існує в уяві особистості, об'єктивній реальності: невідповідність намірів реальному результату; невідповідність досягнень (мети), котрі очікуються суб'єктивно, реальним досягненням; невідповідність уявних умов і обставин, котрі суб'єктивно оцінюються як такі, що сприяють легкому успіху, реальним умовам; невідповідність уявних (суб'єктивно оцінюваних) можливостей, здібностей, сил (ресурсів) реальним (об'єктивно існуючим) можливостям тощо.

4. Розроблено теоретичний конструкт методики, котра спрямована на вивчення компонентів схильності особистості до авантюрності, що належать до формально-динамічної та якісної підструктури властивості, що вивчається. Тест-опитувальник схильності до авантюрності (АВАНТ-1) діагностує: настановний (AvUst), емоційний (AvEk), когнітивний (AvKk), конативний (AvKo) компоненти схильності до авантюрності; риси особистості, що аранжують авантюрність (AvAr); чутливість до авантюрних дій (AvPo) та загальний показник схильності до авантюрності (AvOb).

5. Здійснено апробацію оригінального україномовного психодіагностичного інструменту за усіма вимогами психометрики та доведена надійність і валідність «Тест-опитувальника схильності до авантюрності» (АВАНТ-1).

Список використаних джерел

1. А.с. Психодіагностика авантюрності: «Тест-опитувальник схильності до авантюрності» (АВАНТ-1); «Самооцінка компонентів авантюрності» / Ольга Павлівна Саннікова, Олександр Ілліч Санніков, Наталя Іванівна Меленчук. – Заявка № 60141 від 19.03.2015; реєстрац. № 59701 від 15.05.2015. – 76 с.
2. Анастаси А. Психологическое тестирование / Анна Анастаси, Сюзан Урбина. – СПб. : Питер, 2001. – 688 с.
3. Ильин Е. П. Психология риска / Евгений Павлович Ильин. – СПб. : Питер, 2012. – 288 с.
4. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных: [учебное пособие] / Андрей Дмитриевич Наследов. – СПб. : Речь, 2004. – 392 с.
5. Санников А. И. Личностные факторы принятия решений / А. И. Санников // Наука і освіта. Спецвипуск «Психологія особистості: теорія, досвід, практика». – 2012. – №6/CV VII. – С. 162–166.
6. Санникова О. П. Феноменология личности: Избранные психологические труды / О. П. Санникова. – Одесса: СМІЛ, 2003. – 256 с.
7. Санникова О. П. Формально-динамические и качественные метахарактеристики индивидуальности / Ольга Павловна Санникова // Наука і освіта. – 2007. – № 6-7. – С. 30-33
8. Саннікова О. П. Схильність особистості до психологічного подолання суб'єктивно складних ситуацій / О. П. Саннікова // Наука і освіта. – Одеса, 2014. – № 9. – С. 42–49.
9. Melenchuk N. I. Subjective perceptions about the adventurism's characteristics / N. I. Melenchuk // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – Part III(22), Issue 45. – Pp. 71–74.

References translated and transliterated

1. Sannikova, O. P., Sannikov, A. I., Melenchuk, N. I. (2015). A.s. *Psykhodiahnostyka avantyurnosti: «Test-opytvalnyk skhylnosti do avantiurnosti» (AVANT-1); «Samoosinka komponentiv avantiurnosti» [Psychodiagnostics of the adventurism's: «Test questionnaire propensity to adventurism's» (AVANT-1); «Self component adventurism's»]*.
2. Anastazi, A. & Urbina, S. (2012). *Psihologicheskoe testirovanie [Psychological testing]*. SPb. : Piter [in Russian].
3. Ilin, E. P. (2012). *Psihologiya riska [Risk of Psychology]*. SPb. : Piter [in Russian].
4. Nasledov, A. D. (2004). *Matematicheskie metody psihologicheskogo issledovaniya. Analiz i interpretatsiya daniyih [Mathematical methods of psychological research. Analysis and interpretation of data]*. SPb. : Rech [in Russian].
5. Sannikov, A. I. (2012). *Lichnostnyie faktoryi prinyatiya resheniy [Personal factors of decision-making]*. *Nauka i osvita – Science and Education*, № 6/CV VII, pp. 162–166 [in Russian].
6. Sannikova, O. P. (2003). *Fenomenologiya lichnosti: Izbrannyye psihologicheskie trudyi [Phenomenology of personality: Selected psychological works]*. Odessa: SMIL [in Russian].
7. Sannikova, O. P. (2007). *Formalno-dinamicheskie i kachestvennyie metaharakteristiki individualnosti [Formal-dynamic and high-quality metaharakteristiks of personality]*. *Nauka i osvita – Science and Education*, № 6-7, pp. 30–33 [in Russian].
8. Sannikova, O. P. (2014). *Skhylnist osobystosti do psykhohichnoho podolannia subiektyno skladnykh sytuatsii [Psychological tendency of the individual to overcome difficult situations subjectively]*. *Nauka i osvita – Science and Education*, № 9, pp. 42–49 [in Ukrainian].

9. Melenchuk, N. I. (2015). Subjective perceptions about the adventurism's characteristics. *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology, III(22), Issue 45*, pp. 71–74 [in English].

Sannikova O. P., Sannikov A. I., Melenchuk N. I. Test-Questionnaire of Propensity to Adventurousness (AVANT-1): Results of Testing. The article deals with the concepts of «adventure», «predisposition to adventurous behavior (adventurousness)». The content of the last phenomenon was specified, its structure studied, component composition of indicators of adventurousness as multi-personality trait explicated and described. Adventurousness is seen as a stable feature of personality, psychological essence of which is manifested in the hope of easy and quick success, good luck in the presence of the ultimate goal, which is attractive for the personality, without a thorough analysis of real external circumstances, its own possibilities (resources), solutions to the problem, etc., at achieving this goal. The main criterion of the presence of adventurousness is a discrepancy (incongruity) between subjective view of the situation that exists in the imagination of the personality and objective reality: discrepancy between real intentions and results; discrepancy between achievements (goals) that are subjectively expected and real achievements; discrepancy between alleged conditions and circumstances that are subjectively assessed as being conducive to easy success, the real conditions; discrepancy between alleged (subjectively evaluated) capabilities, abilities, power (resources) and real (objectively existing) capabilities. Results of developing and testing the original Ukrainian version of the author's «Test-questionnaire of Propensity to Adventurousness (AVANT-1)» are presented. The method aims to study components of adventurousness belonging to the formal-dynamic and qualitative levels of its continual-hierarchical structure. Test-questionnaire diagnoses: adjusting, emotional, cognitive, connotative (behavioral) components of propensity to adventurousness; personality traits that arrange adventurousness; sensitivity to adventurous actions; general indicator of propensity to adventurousness. The approbation of the original psycho-diagnostics tool for all requirements of psychometrics confirmed its theoretical construct, proved its reliability and validity.

Keywords: continual-hierarchical approach, propensity to adventurous behavior, adventurousness, components of adventurousness, testing, reliability, validity.

УДК 159.923

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Ю.М. Саприкін

здобувач кафедри практичної психології
Запорізький національний університет
sapryukinyuriy@ya.ru

Саприкін Ю.М. Психологічні чинники процесу професійного самовизначення. В статті розглянуто професійне самовизначення особистості як динамічний та безперервний процес становлення й розвитку професіонала, розкрито сутність процесу професійного самовизначення особистості та його істотних психологічних характеристик. Визначено основні психологічні чинники процесу професійного самовизначення від елементарних анатомо-фізіологічних особливостей людської психіки, таких як задатки до професійної самосвідомості та психологічної готовності до професійного самовизначення. Встановлено щільний взаємозв'язок між психологічними чинниками процесу професійного самовизначення: схильностями, здібностями, мотивами, професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, професійною самосвідомістю та відповідними видами діяльностей, що зумовлюють їх розвиток: пізнавальною, комунікативною, ціннісно орієнтаційною, самооцінювальною, рефлексивною, перетворюючою. На основі теоретичного дослідження психологічних чинників процесу професійного самовизначення визначено їх роль, структурну взаємозалежність та підпорядкованість один одному. Побудовано теоретичну модель структури психологічних чинників процесу професійного самовизначення.

Ключові слова: процес професійного самовизначення, психологічні чинники професійного самовизначення, професійна самосвідомість, психологічна готовність до професійного самовизначення, суб'єкт професійного самовизначення.

Сапрыкин Ю.Н. Психологические факторы процесса профессионального самоопределения. В статье рассмотрено профессиональное самоопределение личности как динамический и непрерывный процесс становления и развития профессионала. Раскрыта сущность процесса профессионального самоопределения личности и его существенных психологических характеристик. Определены основные психологические факторы процесса профессионального самоопределения от элементарных анатомо-физиологических особенностей человеческой психики, таких как задатки, до профессионального самосознания и психологической готовности к профессиональному самоопределению. Установлена тесная взаимосвязь между психологическими факторами профессионального самоопределения: склонностями, способностями, мотивами, профессиональными интересами, ценностными ориентациями, профессиональным самосознанием и соответствующими видами деятельности которые обуславливают их развитие: познавательная, коммуникативная, ценностно ориентационная, рефлексивная, самооценочная, преобразовательная. На основании теоретического исследования психологических факторов профессионального самоопределения определена их роль, структурная взаимозависимость и взаимоподчиненность. Построена теоретическая модель структуры психологических факторов процесса профессионального самоопределения.